

SZONDI LIPÓT HÁROM LEVELE

Az alábbiakban a magyar mélylélektan egyik legjelentősebb alakjának, Szondi Lipótnak (1893–1986) három, eddig kiadatlan levelét közöljük.

A levelek címzettje, Vinkler László (1912–1980) festőművész a negyvenes évek első felében Kerényi Károly (1897–1973) professzor szegedi baráti köréhez tartozott. Ma, halála után húsz évvel, még nem kapta meg azt a helyet, amelyet műveivel – elsősorban bravúros rajztudású grafikáival – megérdemelt, de nem kétséges, hogy a magyar vizuális kultúra egyik jeles személyiségéről van szó. Művészi tehetsége jelentős művészetelméleti és -történeti tudással, komoly intellektussal párosult. (1947 után hosszú ideig a szegedi tanárképző főiskola rajz tanszékének tanára volt, művészettörténeti írásokat is rendszeresen publikált.) A Szegedre kerülő (1940) Kerényi Károly, aki a Tisza-parti városban meglehetősen magányosnak érezte magát, hamar fölismerte benne a rokon lelket, s annak az összejáró, eszmét cserélő, „szigetet” alkotó kis baráti körnek, amely Kerényi körül szerveződött, Kerényi mellett Vinkler lett az egyik oszlopa. Vinkler és Szondi e körben, Kerényi közvetítésével ismerkedett meg – sajnos, Szondinak (Kerényi Magda emlegette) szegedi látogatását (*Thalassa*, 1996/2:106.) egyelőre nem tudjuk időponthoz kötni. (Egyes jelek alapján talán 1942 végén került sor erre a látogatásra.) Ami bizonyos: 1943–1944-ben ez a kapcsolat már élt, s a levelek tanúsága szerint Szondi maga is becsülte a fiatal festőművészt.

A levelek, amelyek dr. Tari Miklósné (Szeged) tulajdonában vannak, egyrészt a Szondi–Vinkler–Kerényi barátság történetének dokumentumaiként, másrészt Szondinak itt kifejtett nézetei okán érdekesek. Szondi fejtegetéseinek két lényeges elemére külön is célszerű fölhívni a figyelmet. Az egyik kétségkívül az a rögtönzött analízis, amelyben egy művészpálya lehetséges alakulását latolgatja (1.sz. levél). Ez érdekesen gazdagítja Szondinak a művészetekkel kapcsolatos beállítódását. A másik (3. sz. levél) az a sorsanalitikus fejtegetés, amelyen Vinkler balesetének – egyik szeme elvesztésének – apropóján cél-

tudatosan rögtönzött. Ez a terapeuta Szondi portréjához ad figyelemre méltó vonásokat. (Az első olvasásra kevésbé érdekesnek tetsző harmadik – időrendben második – levél azt sejteti, Szondi és Vinkler egy ideig talán orvos–páciens viszonyban is állott. Erről azonban Vinkler László családja nem tud; lehetséges tehát, hogy vagy félreértjük a levél utalását, vagy 1944-ben, a magyar történelemnek ebben a vészterhes évében, erre az együttműködésre csak nagyon rövid ideig nyílt lehetőség.)

1.

[Budapest, 1943] VII. 22.

Azt hiszem, – Kedves Laci –, nem szorul bővebb magyarázatra az, hogy miért is vagyok oly rossz levélíró. – Hat éven át hajnaltól estig írtam s most, hogy végre abbahagytam az írást, tollat se tudok a kezembe venni; még akkor is szinte leküzdhetetlen ellenállásomba kerül, ha arról van szó, hogy két leveledet megköszönjem. Azt kérdem, vajjon írál-e Te leveleket, ha ugyanazzal az „ecsettel” kellene *képek*-ben levelet írnod, mellyel oly kinnal-bajjal mélyről jövő szükségleteidet kell napról napra lefestened? – Hát ezért nem írtam.

#

Hat hete a *Kút völgyi út 58.* alatt nyaralunk egy kis átalakított, kétszobás parasztházban, mely alig 6–8 percnnyire van Kerényiék *Zalai* úti lakásától. Haragszom a sorsra, hogy éppen most nincs itt Károly, amikor ily közel lehetnénk egymáshoz. – Ámde ki tudja, mit akar a sors az emberekkel?

#

Például Veled is? Festő-sorsod sokat foglalkoztat. Egyre világosabb lesz előttem, hogy: *mily nagyok a Te lehetőségeid.* Olyan kivételesen mély, irracionális tudattalan birodalom tudatos tulajdonosa vagy, hogy csak egészen kivételesen kegyetlen sorsfordulatok akadályozhatnának meg abban, hogy kimaradj korunk legnagyobb festőinek sorából.

Ilyen gonosz csapás volna, ha benned a „*racionalis*” elem legyűrné a vulkanikus erejű irracionálisodat. # Addig jó, míg a ráció, a mens, – ez az értelmes kis gyermek, – önfeledten sütkérezhet egy napos dombháton, melyről nem is sejtí, hogy egy *tűzokádó* háta. Ha tudná, hogy a zöldelő, napos dombhát mélyén vulkanikus erők gyülekeznek, melyek bármely percben az irracionális mélységből égő köveket zúdíthatnak a kis „mens” fejére ... istenem, tudna-e akkor oly gondtalanul napozni a hegyháton? Szóval: hadd meg az ész, a rációt a maga náiv, kisgyermekes fokán s ne tégy kísérletet arra, hogy oly nagyá

tedd, mint amekkora az az irracionális mélység, ahonnan a tehetséged táplálkozik. #

Tegnap nálunk voltak Ruzsnyákék. Tőlük tudom, hogy a „Feltámadás” freskódon dolgozol. Nagyon kíváncsi vagyok, – mennyi benne az irracionális s mennyi a ráció?

#

Ha Pestre jönnél, szeretettel várunk. Ruzsnyákék sincsennek messze innen. Írjál!

#

A szegedi genotrop család minden tagját szívből üdvözlöm.

Téged ölel Szondi

Autográf, hiányosan keltezett levél; az évszám (1943) a postabélyegzőből állapítható meg. A boríték címezése: *Nagyságos / Vinkler László / festőművész úrnak / Szeged*; a boríték hátoldalán a feladó: *Dr Szondi Budapest / Kútvolgyi út 58.*

Hat éven át hajnaltól estig úrtam: 1936-tól 1944-ig tartott Szondi úgynevezett első sorsanalitikus periódusa; ekkor dolgozta ki elméletét, egyebek közt ekkor írta *Az ember meghatározása az ösztönök tapasztalati rendszerében* (Bp. 1942) című művét. – *két levelet:* nem ismerjük. – *Kerényiék:* Kerényi Károly és Magda. – *most nincs itt Károly:* ekkor már Svájcban tartózkodik, még hivatalos kiküldetésben, a szegedi egyetemről szabadságolva. – *hadd meg az ént:* Vinkler László pályájának ismeretében ez az intelem nem volt jogosulatlan; legalábbis művei egy részének nem használt a művész alkalmi túlzott „tudatos-sága”. – *Ruzsnyákék:* Ruzsnyák István (1889–1974) orvosprofesszor, 1931-től a szegedi egyetem tanára, és (nyilván) felesége. – *„Feltámadás” freskódon:* a szegedi Somogyi-telepi templomban festett egyik Vinkler-freskó (a másik, az Utolsó vacsora még 1940-ben elkészült). – *A szegedi genotrop család:* valószínűleg a Kerényi–Vinkler baráti kör tagjai (Bálint Sándor, Baróti Dezső, Ruzsnyák István, Sík Sándor, Szent-Györgyi Albert, Zauner Éva stb.), akik Vinkler Polgár utcai műtermében rendszeresen találkoztak. Szondi szegedi látogatása alkalmával e körrel (vagy e kör némely tagjaival) találkozhatott.

2.

Kedves Barátom!

Várlak s előjegyeztelek:

1. hétfőn délelőtt 10–12ig.
2. Kedd délután 1/2 6–8ig (esetleg párosan).

A küldött képeket köszönöm. A portrait nagyon szép!

Sok barátsággal

üdvözöl

Szondi

[Budapest, 1944] I. 19.

Autográf levél, hiányosan keltezve; az évszám (1944) a postabélyegzőből állapítható meg. A boríték címezése: Nagyságos / *Winkler [!]* László / *festőművész úrnak / Szeged / Polgár u. 2.*

Várlak és előjegyeztelek: ez a megfogalmazás egy esetleges rendelésre történő utalásként is fölfogható. – *hétfőn:* valószínűleg a 19-e utáni első hétfő, azaz január 24-e. – *kedd:* január 25-e. – *A portrait:* Vinkler László portréfestő is volt, megfestette például Kerényi Károly arcképét is. Nem lehetetlen, hogy Szondit is megfestette, ám erre konkrét adataink nincsenek.

3.

[Budapest, 1944. május]

Szombat.

Kedves Nóra és Laci!

Laci a tanú arra, hogy én mily fokban hiszek a Sors-ban, – ha úgy akarjátok –, a *Gondviselés*ben. Hiszek abban, hogy az ember életén határozott és egyéni terv vonul végig. E szerint a terv szerint születik be valamely családba; e terv szerint választ barátokat, pályát, hitvest; sőt: e terv szerint betegszik meg s „választ” halálnemet. – Ez magyarázza, hogy az ember életpályája részeiben összefüggő egész, tervszerűen lefektetett hősköltemény, akár valamilyen éposz vagy regény.

Ha valaki *ma* megakarná csinálni annak a mérlegét Laci sorsában, hogy miért *éppen Lacival* történt ez a baleset és *miért éppen a szeme* s nem valamely más testrészre sérült meg a baleset kapcsán, úgy azt tanácsolnám a sors e túlbuzgó könyvelőjének: *várjon*; várjon legalább tíz-husz évet mérlege elkészítésével. Mert, ami valakivel *ma* történik, – legyen az jó vagy rossz, – *értelmét* csak később, sokszor évtizedek után, tudjuk sorsos jelentőségébe felfogni, és helyesen megítélni: mit jelent egy „bal”-eset vagy egy „jobb”-eset az egyén egész sors-époszában.

##

Nóra levele, – e sorsfilozófia ellenére – megrázott, Lilit épugy mint engem. Már régóta vártunk híreket Tőletek és, – bevallom –, más fajtákat. –

Szeretném ismerni a baleset részleteit. Várom, mit szólnak az orvosok a szem jövőjéről? Vajjon el kell-e távolítani?

Nagy megnyugvással olvastam Nóra levelében, hogy: a másik szemmel semmi baj nem történt. Nincs fantáziám elképzelni, hogyan történt a baleset?

Azt szeretném tudni, ki kezeli Lacit.

Nagyon kérem, kedves Nóra, írja meg részletesen a baleset körülményeit és az orvosok véleményét.

Sok szeretettel

Szondi.

NB. Mi jól vagyunk. – A sors-hitünk sokon átsegített.

Autográf levél, részlegesen keltezve. Vinkler László balesetének időpontjából (1944. ápr. 24.) következtetve a levél valamikor 1944 májusában íródott. (Vinkler tíz hétig volt bent a szegedi Szemklinikán; a levél tehát akár június első felében is íródhatott volna, de a dolog természete szerint ez inkább a balesetet követő első időkből keletkezett.) A levélpapír Szondi saját, nyomtatott fejlécű levélpapírja: *Dr. Szondi Lipót / ideg orvos, endokrinológus, / az Állami Gyógypedagógiai Kórtani / és Gyógytani Laboratórium / volt vezető főorvosa / VI. Anker-köz 1. / Telefon: 427-158. A boríték címezése: Nagyságos / Vinkler László festőművész úrnak / Szeged / Szemkliniká. A boríték hátoldalán a feladó: Dr Szondi Bpest Ankerköz 1.*

Nóra: Brauswetter Nóra, Vinkler László első felesége; 1944 februárjában házasodtak össze. Úgy látszik, Szondi őt is ismerte már. – *ez a baleset:* Vinkler László egy légógyakorlaton a mai Dózsa u. 2. sz. ház sötét lépcsőházában elesett és a korlát díszes vasrózsája bal szemének a lencsáját súlyosan megsértette. – *Nóra levele:* nem ismerjük; valószínűleg Vinkler megbízásából számolt be a balesetről. – *Lili:* Szondi Lipótné. – *el kell-e távolítani:* Vinkler sérült bal szemét nem kellett eltávolítani, de látását erre a szemére elvesztette. – *ki kezeli Lacit:* a szegedi Szemészeti Klinika igazgatója 1925 és 1950 között Ditrói Gábor (1884–1950) professzor volt; vagy ő, vagy esetleg valamelyik munkatársa volt Vinkler kezelőorvosa. – *A sors-hitünk sokon átsegített:* ez a mondat valószínűleg a külső körülményekre, a zsidótörvényes diszkriminációkra, a német megszállásra stb. vonatkozik.

Lengyel András